

Романюк Ю.М.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ПРАВОВІ ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНИХ ОРГАНІЗАТОРІВ ТОРГІВЛІ ВІРТУАЛЬНИМИ АКТИВАМИ

У статті висвітлено вимоги, що висувуються до професійних організаторів біржової торгівлі віртуальними активами відповідно до законодавства України. Автором охарактеризовано законодавче забезпечення організації діяльності бірж, що займаються торгівлею віртуальними активами.

Аргументовано, що до набрання чинності Законом України «Про віртуальні активи» правові вимоги до професійних організаторів торгівлі віртуальними активами в Україні регулюється тільки в межах існуючих законодавчих актів, зокрема Законом України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». Враховуючи наявне правове регулювання в цій сфері, автором зроблено висновок, що законодавчо визначені вимоги поширюються тільки на професійних організаторів торгівлі фінансовими інструментами, включаючи фінансові віртуальні активи.

Визначені та охарактеризовані основні вимоги, які висувуються законодавством України до професійних організаторів торгівлі віртуальними активами. Обґрунтовано, що такі вимоги фактично співпадають з відповідними вимогами, що висувуються до будь-яких фондових бірж та інших організаторів централізованої торгівлі фінансовими інструментами. Доведено, що важливими вимогами до професійних організаторів торгівлі віртуальними активами є отримання ліцензії та проходження державної реєстрації в реєстрі учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків.

Проведено аналіз ліцензійних умов провадження професійної діяльності з організації торгівлі фінансовими інструментами на регульованому ринку та з організації торгівлі фінансовими інструментами на багатосторонньому торговельному майданчику. На основі такого аналізу зроблено висновок про особливості ліцензійних умов провадження професійної діяльності з організації торгівлі віртуальними активами.

На підставі наукового проведеного дослідження виокремлені основні недоліки та прогалини правового регулювання у цій сфері та розроблені деякі пропозиції щодо подальшого розвитку законодавчого регулювання вимог до професійних організаторів торгівлі віртуальними активами в Україні.

Ключові слова: організатор торгівлі, біржі, віртуальні активи, фінансові активи, законодавче забезпечення.

Постановка проблеми. Популяризація віртуальних активів у європейському та, зокрема українському суспільстві, зумовила підвищений інтерес до цієї сфери зі сторони світових та національних інвесторів. Віртуальні активи стали не тільки поширеним інструментом інвестування, але й почали активно торгуватися на різних біржових майданчиках. У зв'язку з цим неабияким викликом для національної правової системи став надійний та ефективний захист прав та інтересів інвесторів у цій сфері. Для реалізації цього завдання в законодавстві України визначені вимоги, що висувуються до професійних організаторів торгівлі віртуальними активами.

Однак, на сучасному етапі національне законодавство, що регулює обіг віртуальних активів,

включаючи вимоги до професійних організаторів торгівлі такими активами, потребує подальшого розвитку. З цією метою виникає необхідність у проведенні ґрунтовного наукового дослідження питань, що стосуються правових вимог до професійних організаторів торгівлі віртуальними активами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання правового регулювання організованої торгівлі віртуальними активами в Україні та європейських державах досліджували такі науковці як Л. Ф. Карпенко, О. М. Коваль, Є. А. Кузнецова, В. О. Левицький, С. С. Радинська та ін. Наукові роботи цих та багатьох інших вчених, переважно, зосереджені на загальних питаннях регулювання обігу віртуальних активів.

Разом з тим, у сучасній правовій науці недостатньо актуальних досліджень, присвячених саме законодавчо визначеним вимогам до професійних організаторів торгівлі віртуальними активами та напрямкам підвищення ефективності законодавства у цій сфері. Вказане зумовлює актуальність цієї теми наукової статті.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття законодавчих вимог до професійних організаторів торгівлі віртуальними активами та визначення напрямків підвищення ефективності законодавства у цій сфері. Для реалізації поставленої мети автором виконані такі завдання: 1) визначено загальні та спеціальні вимоги до професійних організаторів біржової торгівлі; 2) з'ясовано систему ліцензійних умов провадження професійної діяльності з організації торгівлі віртуальними активами; 3) виявлено основні недоліки сучасного стану правового регулювання у досліджуваній сфері та розроблені пропозиції щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи питання щодо правових вимог до професійних організаторів торгівлі віртуальними активами, необхідно зауважити, що на сьогодні законодавство України у цій сфері залишається неформованим. Хоча 17 лютого 2022 року було прийнято Закон України «Про віртуальні активи» [1], проте наразі він не набрав чинності. З огляду на це, законодавче регулювання організації торгівлі віртуальними активами в Україні здійснюється на підставі таких законів, як: «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», який регулює фінансові інструменти, включаючи фінансові віртуальні активи [2], «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [3] та ін.

Своєю чергою ліцензійні умови провадження діяльності з організації централізованої торгівлі біржовими інструментами визначаються рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР) від 29 квітня 2022 р. № 321 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження професійної діяльності з організації торгівлі фінансовими інструментами на регульованому ринку та з організації торгівлі фінансовими інструментами на багатосторонньому торговельному майданчику» [4].

При цьому аналіз вищенаведених законодавчих актів показує, що оскільки Закон України «Про віртуальні активи» ще не набрав чинності,

а інші нормативно-правові акти охоплюють лише певні аспекти регулювання операціями з віртуальними активами, то, відповідно, на сьогодні в Україні урегульована виключно торгівля фінансовими віртуальними активами, які визнаються фінансовими інструментами. Проте суттєвою прогалиною законодавства є те, що незабезпечені віртуальні активи, які не підпадають під визначення фінансових інструментів, залишаються частково поза регулюванням.

За змістом ч. 6 ст. 4 «Про віртуальні активи» фінансовими віртуальними активами є: емітований резидентом України забезпечений віртуальний актив, що забезпечений валютними цінностями та емітований резидентом України забезпечений віртуальний актив, що забезпечений цінним папером або деривативним фінансовим інструментом [1].

Це фактично означає, що такі найпопулярніші види віртуальних активів як криптовалюти, переважна більшість з яких є незабезпеченими ані валютними цінностями, ані цінними паперами чи деривативами, можуть перебувати в обігу на території України, але певних вимог до організаторів такої торгівлі (криптовалютних бірж), законодавство України не висуває.

Деякі науковці з цього приводу звертають увагу, що природа криптовалютних ринків, що розвиваються, у поєднанні з динамічним глобальним нормативним ландшафтом вимагає проактивного та адаптивного підходу з боку політиків, щоб знайти справедливий баланс між інноваціями, захистом споживачів і цілісністю системи. При цьому В. Марченко та А. Домбровська звертають увагу, що фінансові регуляторні органи, зокрема Національний банк України, зайняли скептичну позицію щодо криптовалют, посилаючись на їхню складну правову природу як на перешкоду для їх визнання як звичайних форм грошей, валюти, засобу платежу чи будь-якого фінансового інструменту [5, с. 208].

Разом з тим, такий підхід деяких регуляторів обумовлює виникнення ситуації, за якої значний обсяг фактично існуючих ринків організованої торгівлі віртуальними активами залишається поза межами правового регулювання. З однієї сторони такий підхід виправданий специфікою незабезпеченого віртуального активу, адже незабезпеченість віртуального активу, як слідує зі змісту ст. 1 Закону України «Про віртуальні активи», означає відсутність у його власника або постачальника послуг з обігу таких активів, будь-яких майнових або немайнових прав. За таких умов

обіг незабезпечених віртуальних активів не створює жодних правових наслідків, а тому не може регулюватися законодавчо.

З огляду на таке для урегулювання порядку та умов обігу незабезпечених віртуальних активів необхідно переглянути підхід законодавця до визначення поняття незабезпечених віртуальних активів або розширити перелік забезпечених віртуальних активів, включивши до нього такі як криптовалюти.

Отже, на сьогодні урегульовані тільки вимоги до професійних організаторів торгівлі фінансовими віртуальними активами. Залежно від того, чим є забезпечені фінансові віртуальні активи – валютними цінностями, цінними паперами або деривативами, професійна діяльність з організації торгівлі може включати діяльність: з організації торгівлі цінними паперами на регульованому фондовому ринку; з організації укладення деривативних контрактів на регульованому ринку деривативних контрактів; з організації торгівлі інструментами грошового ринку на регульованому грошовому ринку, в тому числі на багатосторонньому торговельному майданчику (ст. 49 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки») [2].

Аналіз положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» дає підстави для висновку про те, що загальними для всіх професійних організаторів торгівлі фінансовими інструментами є отримання таким організатором ліцензії на провадження відповідного виду діяльності та проведення державної реєстрації у спеціальних державних реєстрах.

Порядок ведення реєстрів учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків затверджений рішенням НКЦПФР від 26 серпня 2021 року № 700. Згідно цього Порядку до реєстрів вноситься виключно відкрита інформація про учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків, а саме: повне найменування юридичної особи; скорочене найменування юридичної особи (за наявності); ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України; код LEI (за наявності); дата державної реєстрації юридичної особи; місцезнаходження юридичної особи; засоби зв'язку; інформація про керівника юридичної особи; реєстраційний номер за реєстром; дата включення до реєстру; дата виключення з реєстру; підстава виключення з реєстру.

Окремо передбачено, що для професійного учасника ринків капіталу та організованих товар-

них ринків до реєстрів також вноситься інформація про номер ліцензії та/або дату і номер рішення НКЦПФР про видачу ліцензії [6].

Що стосується ліцензійних умов провадження професійної діяльності з організації торгівлі фінансовими інструментами, зокрема фінансовими віртуальними активами, то основними з них є: 1) вимоги до організаційно-правової форми – організатором торгівлі можуть бути юридичні особи, зареєстровані у формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю; 2) обмеження щодо поєднання діяльності з організації торгівлі з іншими видами діяльності (допускається поєднання лише з деякими супутніми видами діяльності, наприклад, з наданням інформаційних послуг, послуг репозиторію тощо); 3) організаційні та кадрові вимоги: компанія повинна мати відповідну організаційну структуру, кваліфікований персонал, що відповідає визначеним вимогам; 4) фінансові вимоги: наявність достатнього статутного капіталу та фінансових ресурсів для забезпечення стабільної діяльності; 5) технічні вимоги: використання відповідного програмного забезпечення та технічних засобів для здійснення торгівлі; 6) вимоги до організації внутрішнього контролю; 7) вимоги щодо стандартів та регулювання: діяльність повинна відповідати всім вимогам регуляторів, зокрема НКЦПФР [4].

Також у науковій літературі звертають увагу на таку вимогу як обов'язок організатора торгівлі розробити і затвердити ряд внутрішніх документів, а саме: Правила біржової торгівлі, Правила проведення фінансового моніторингу та програми його здійснення тощо [7, с. 108–109].

До речі щодо вимог, що висувуються Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», то такі вимоги, головним чином, стосуються прозорості та відкритості інформації про засновників організаторів торгівлі, власників суттєвої участі, кінцевих бенефіціарних власників, складу керівництва та осіб, відповідальних за ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності тощо.

Отже, вищевизначені вимоги до професійних організаторів торгівлі фінансовими віртуальними активами визначені чинним на сьогодні законодавством. Водночас, у Законі України «Про віртуальні активи» визначені також особливі вимоги до постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів. Причому діяльність з орга-

нізації торгівлі віртуальними активами має назву «посередницькі послуги, пов'язані з віртуальними активами».

Зокрема, згідно з ч. 5 ст. 9 цього Закону таким видом діяльності можуть займатися виключно юридичні особи (вимоги до організаційно-правової форми не уточнюються), в яких керівники, головний бухгалтер, власники істотної участі та кінцеві бенефіціарні власники якої мають бездоганну ділову репутацію; які мають сформований статутний капітал у розмірі, встановленому цим Законом, та може підтвердити законність отримання коштів, що були направлені на формування статутного капіталу юридичної особи; які відповідають іншим встановленим цим Законом вимогам.

За змістом ст. 13 Закону України «Про віртуальні активи» розмір статутного капіталу для резидентів України – постачальників посередницьких послуг, пов'язаних з віртуальними активами, має становити не менше 35 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а для нерезидентів України – не менше 175 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Крім того, стаття 15 цього Закону висуває вимоги до оприлюднення деякої інформації під час здійснення публічної пропозиції віртуальних активів, зокрема щодо: найменування особи, яка здійснює публічну пропозицію; адресу веб-сайту особи, яка здійснює публічну пропозицію; загальної інформації про віртуальні активи, що пропонуються до продажу, та опис прав, які посвідчують ці віртуальні активи (за наявності); умов придбання віртуальних активів тощо [1].

Причому зі змісту наведених у Законі України «Про віртуальні активи» вимог до постачальників посередницьких послуг, пов'язаних з віртуальними активами, вбачається, що такі вимоги стосуються усіх посередників, включаючи тих, що здійснюють діяльність, пов'язану з обігом незабезпечених віртуальних активів. Тому набрання чинності цим Законом певним чином дозволить вирішити проблему законодавчої прогалини у питаннях регулювання вимог до організаторів торгівлі незабезпеченими віртуальними активами, зокрема криптовалютами.

Однак, на сьогодні необхідно погодитися з думкою науковців, які звертають увагу на відсутність в Україні чіткого механізму законодавчого регулювання криптовалюти, оскільки не зважаючи на обмеження Національного банку України та очікування набрання чинності закону, що має врегулювати криптовалютну індустрію, держава

взаємодіє з криптоіндустрією, європейськими криптобіржами. Відтак, упорядкування процесів обігу віртуальних активів і регулювання їх на державному рівні дозволить забезпечити дешевший, інклюзивніший спосіб фінансування розвитку й відбудови реального сектору економіки через обмеження кількості посередників [8, с. 42].

Отже, до набрання чинності Законом України «Про віртуальні активи» видається за необхідне внести до цього Закону деякі уточнення. Зокрема, необхідно уточнити особливості правового режиму обігу такого виду незабезпечених віртуальних активів як криптоваліти. Крім того, потребує удосконалення процедури ліцензування та державної реєстрації організаторів торгівлі віртуальними активами шляхом запровадження обов'язкового ліцензування для платформ, що надають послуги з торгівлі будь-якими віртуальними активами (у тому числі незабезпеченими); створення єдиного реєстру ліцензованих організаторів торгівлі віртуальними активами.

Також потребує уваги посилення законодавства у сфері захисту прав споживачів послуг з придбання (інвестування) віртуальних активів, що не відносяться до фінансових, а саме – встановлення чітких механізмів для вирішення спорів між користувачами та організаторами торгівлі; висування вимоги щодо надання інформації про умови угод у зрозумілій та доступній формі; запровадження вимог до організаторів торгівлі щодо захисту персональних даних споживачів; забезпечення належного рівня кібербезпеки для запобігання кібератакам і викраденню даних тощо.

Висновки. Таким чином, проведене у цій статті дослідження дозволяє дійти висновку, що в Україні професійні організатори торгівлі фінансовими віртуальними активами до набрання чинності Законом України «Про віртуальні активи» повинні відповідати вимогам, визначеним у чинних актах законодавства, що регулюють правові засади організації біржової торгівлі цінними паперами, деривативами та іншими фінансовими інструментами, а саме: 1) вимоги щодо організаційно-правової форми: організатором торгівлі може бути юридична особа у формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю; 2) вимоги щодо державної реєстрації та ліцензування: організатори торгівлі фінансовими віртуальними активами повинні зареєструвати свою діяльність у спеціально визначеному органі, яким є НКЦПФП або інша уповноважена державна

установа, та отримати ліцензію на зайняття відповідним видом діяльності; 3) ліцензійні умови: до розміру та структури статутного капіталу; до керівництва, власників та кінцевих бенефіціарних власників; до відкритості інформації; до організації внутрішнього контролю та звітності тощо; 4) вимоги до організаторів торгівлі як суб'єктами первинного фінансового моніторингу: прийняття внутрішніх правил з організації діяльності у сфері фінансового моніторингу, впровадження проце-

дур ідентифікації клієнтів, моніторингу транзакцій та повідомлення про підозрілі операції тощо.

Для удосконалення правових вимог до професійних організаторів торгівлі віртуальними активами необхідно уточнити правовий статус криптовалют як різновиду незабезпечених віртуальних активів; запровадити обов'язкове ліцензування діяльності організаторів торгівлі всіма видами віртуальних активів, у тому числі незабезпеченими та ін.

Список літератури:

1. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення – 04.09.2024).
2. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення – 04.09.2024).
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення – 04.09.2024).
4. Про затвердження Ліцензійних умов провадження професійної діяльності з організації торгівлі фінансовими інструментами на регульованому ринку та з організації торгівлі фінансовими інструментами на багатосторонньому торговельному майданчику: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 29.04.2022 № 321. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0638-22#n7> (дата звернення – 04.09.2024).
5. Марченко В., Домбровська А. Деякі аспекти правового врегулювання обігу криптовалют в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Т. 1 № 80. С. 203–210.
6. Про затвердження Порядку ведення реєстрів учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 26 серпня 2021 року № 700. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1385-21#Text> (дата звернення – 04.09.2024).
7. Кузнецова Є. А. Фінансово-правове регулювання діяльності професійних учасників ринку цінних паперів: дис. ... доктора філософії. Київ, 2021. 237 с.
8. Левицький В. О., Радинський С. В., Радинська С. С. Нормативно-правове регулювання ринку криптовалют та діяльності криптобірж в Україні та світі. *Інноваційна економіка*. 2023. № 3(95). С. 38–43.

Romanyuk Yu.M. LEGAL REQUIREMENTS FOR PROFESSIONAL ORGANIZERS OF TRADING IN VIRTUAL ASSETS

The article highlights the requirements for professional organizers of exchange trading of virtual assets in accordance with the legislation of Ukraine. The author has characterized the legislative support for the organization of the activity of stock exchanges engaged in trading in virtual assets.

It is argued that before the Law of Ukraine “On Virtual Assets” enters into force, the legal requirements for professional organizers of virtual assets trade in Ukraine are regulated only within the existing legislative acts, in particular, the Law of Ukraine “On Capital Markets and Organized Commodity Markets”. Taking into account the existing legal regulation in this area, the author concluded that the legally defined requirements apply only to professional organizers of trade in financial instruments, including financial virtual assets.

The main requirements imposed by the legislation of Ukraine on professional organizers of trade in virtual assets are defined and characterized. It is substantiated that such requirements actually coincide with the corresponding requirements put forward to any stock exchanges and other organizers of centralized trade in financial instruments. It has been proven that the important requirements for professional organizers of trade in virtual assets are obtaining a license and passing state registration in the register of participants of capital markets and organized commodity markets.

An analysis of the licensing conditions for carrying out professional activities related to the organization of trading in financial instruments on the regulated market and the organization of trading in financial instruments on the multilateral trading platform was carried out. On the basis of such an analysis, a conclusion was made about the peculiarities of the licensing conditions for conducting professional activities in the organization of trade in virtual assets.

On the basis of the scientific research conducted, the main shortcomings and gaps of legal regulation in this area were identified and some proposals were developed regarding the further development of the legislative regulation of requirements for professional organizers of virtual assets trade in Ukraine.

Key words: *trade organizer, exchanges, virtual assets, financial assets, legal support.*